

Naised ja mehed ühiskonnas haridustegelaste pilgu läbi

Gertrud Kasemaa

Tallinna Ülikool

truude@tlu.ee

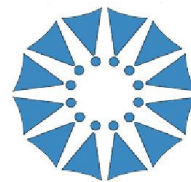
Euroopa Sotsiaalfondi projekt “ **Kas õpilased või poisid ja tüdrukud?**
Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks
õpetamiseks ja kasvatamiseks”

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

KVALITATIIVSE UURINGU EESMÄRK

- Milliseid diskursusi kasutatakse seoses sooaspektide käsitlemisega haridusvaldkonnas?
- Millised on Eesti haridustegelaste sookategooriaga seotud arvamusel, kogemused, hoiakud ja hinnangud?
- Millised on esilekerkivate soolisust puudutavate hoiakute taust ning selgitused soolise ebavõrdsuse kohta?

UURINGU MEETOD

- 10 süvaintervjuud Eesti haridustegelastega: neli õpetajat, kaks koolijuhti, kaks õppejõudu ning kaks haridusjuhti, nii naised kui mehed.
- foucault'lik diskursuseanalüüs (Laherand 2008)
- Kolm intervjuueerijat (Tiiu Kuurme, Elo-Maria Roots, Gertrud Kasemaa)- vastastikune intervjuutekstide analüüs

DISKURSUS

- Diskursus on „kõnelemise, mõtlemise ja kirjutamise viis, mis näitab teatud suhteid iseenesestmõistetavalt tõesena. Kunaneid 'tõdesid' esitatakse vastuvaidlematutena, tähendab see, et teatud konkreetsetes diskursuses, on võimalik öelda ja mõelda ainult teatud asju“ (Paechter 1998, 41).
- Diskursus on alati enam, kui see, mida öeldakse ja nähakse, ta kaasab konteksti, milles midagi öeldakse ja nähakse. See kontekst põhineb jagatud teadmistel ja enesestmõistetavaks peetud eeldustel (Paechter 1998). Taoliste ettekirjutuste loomine on tihedalt seotud võimuga ühiskonnas (Foucault 2005).

DISKURSUS

- Diskursused on olulised, sest nad struktureerivad meie viise ja võimalusi teatud nähtustest mõtelda ja neid mõista, nad annavad ettekirjutuse hindamiseks, mis on n-ö normaalne või loomulik ja karistavad neid, kes püüavad mõelda väljaspool etteantud raami.
- Soodiskursused käsitlevad kõiki inimesi kui mehi ja naisi, loovad ühiskonna soolise loomuse ja sooliste suhete vastastikuse seotuse (Francis 2006).
- Iga kord, kui räägitakse naistest ja meestest, tehakse seda läbi mingi diskursuse, milles sisalduvad erinevad arusaamad, hoiakud, piirangud, mis on kogunenud läbi meie kultuurilise ajaloo (Connell 2009).

SOO TEOREETILISED KÄSITLUSED

- bioloogilisest sugu ('sex') ja sotsiaalne sugu (inglise keeles 'gender')
- sugu on performatiivne, soolised identiteedid kujunevad läbi argipäevapraktika ning ei ole mingi iseenesest eksisteeriva reaalse väljendus (Butler 2006)
- Poiste ja tüdrukute erineva käitumise põhjustavad nii bioloogilis-füsioloogilised tegurid kui sotsialiseerumisagentide tegevus, käitumiserinevused toetuvad sotsiaalsele praktikale, millest arusaamist kujundab sotsiaalne ja poliitiline kontekst
- Sooroll on seega kultuuriliselt konstrueeritud, see varieerub kultuurist kultuuri, on muutuv.

STEREOTÜÜBID

- Stereotüübid peegeldavad lihtsustatud arusaamu sellest, mis on omane ja sobiv meestele ja naistele
- Eeldatakse, et need omadused iseloomustavad kõiki mehi ja naisi, sõltumata nende individuaalsetest eripäradest
- Stereotüüpsed ootused ja omadused on laetud väärtustest
- Stereotüüpide abil võetakse omaks teatud soolisusega seotud müüdid ning piiratakse käitumist, et sobituda ühiskondlike ootustega või kogetakse end kui normaalsusest erinevat.
- Stereotüübid piiravad mehelikkuse ja naiselikkuse teistlaadsetena konstrueerimise võimalusi, surudes need kitsasse sooraami.

OOTUSED NAISTELE JA MEESTELE ÜHISKONNAS

- Tajutakse ootust meestele olla tugev ja mitte välja näidata oma emotsioone, naisele esitatavaid tavapäraseid ootusi kirjeldatakse seoses kodu ja lastega.

Mees peab olema kindlasti selline tugev, võitmatu, perekonna ülalpidaja. Naine peab olema ema kindlasti ja emal omakorda on teatud rollid, mida oodatakse, et ta täidab ja on alati kohal.

Hästi kahju on kui tajuda, et poeg kasvab perekonnas, kus naine ehk ema ongi siis teenendaja ja isa on lihtsalt kojutooja. Et selliseid stereotüüpe ikkagi on.

- Argipäevapraktikad võimaldavad meestel toimida edukalt vaid väga kitsastes piirides, naise rollide amplituud on oluliselt laiem.

Naisel on rohkem rolle, ta saab näiteks lapse. Mehe riskid on suuremad, tal on üks roll, ta põleb läbi.

OOTUSED NAISTELE JA MEESTELE ÜHISKONNAS

Ühelt poolt mõistavad intervjueeritavad, et meestelt ja naistelt eeldatakse ühiskonnas erinevat positsioneerumist, teiselt poolt väljendavad nad ka ise ootusi traditsioonilistest soorollidest tulenevale käitumisele.

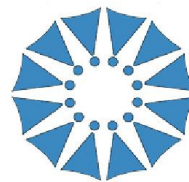
Sellisel juhul ma arvan, et kõige raskem ongi naiselikel meestel, sellepärast et mehelikud naised nagu nii nagu võitlevad enda eest ja saavad hakkama. Naiselikud naised saavad sellepärast hakkama, et nad on naiselikud naised. Mehelikel meestel pole ka probleemi, aga kõige keerulisem... Naiselikud mehed on riskigrupp hoopis. Ja nendel võibki olla tegelikul kõige suurem surve ka ühiskonnas, ausalt öeldes.

...mina isiklikult näen probleemidena natukene seda soorollide hägustumist, et sellised traditsioonilised ühiskonna ja perekonna mudelid ei kipu enam toimima nii, nagu nad on läbi aegade nagu toiminud ja see mind natukene teeb nagu murelikuks. ...Et naised ei saa täita enam neid rolle, mida nad on justkui nagu täitnud, ehk rohkem on olnud koduga seotud. Et millegi pärast peavad naised tegema väga palju karjääri, lükkavad pere loomist edasi, lükkavad sünnitamist edasi, noh sellega kaasnevad omakorda probleemid.

OOTUSED NAISTELE JA MEESTELE ÜHISKONNAS

Noh võib-olla, et mehed peaks olema sellised tugevad ja justnimelt raha teenima ja peret ülal pidama ja võib-olla naine peakski olema see koduhoidja pool ja, peaks süüa tegema, lapsi kasvatama. Aga tänapäeval võib-olla see ei pea päris nii enam olema. Kuigi samas on ka see, et kohati minnakse ka liiale. Et oluline on see, et naine saaks ka naine olla. Noh ta peaks iseennast nagu naisena väärtustama. Mitte mängima mingit lolli blondiini ma arvan, aga aga noh, ma ikkagi arvan, et see on oluline, et naine tunneks ennast naisena.

MEEDIA ROLL

Traditsioonilisi rollikuvandeid võimendab meedia, mis samas näib olevat ka üks võimalik vahend traditsiooniliste rollikäsitluste muutmiseks.

Soostereotüüp kuulub reklaami ja müügimaailma, eksplitsiitselesitavad seda reklaamid, näiteks naiste seksuaalne välimus.

Et pigem mind häirisid ajakirjanduse sellised võimendatud sõnumid, et õpetaja maine on madal.

Aga üldiselt meedias on ka samamoodi, et ilus peab naine välja nägema, samaaegselt jõudma kõikjal olla, jagama ennast mitmeks rolliks võrdselt. Mees peab olema meedias samamoodi, ikkagi hästi tark ja terane.

MEESTELT JA NAISTELT OODATAKSE ERINEVAT POSITIONEERUMIST

- *...selleks, et mehed sind võtaksid võrdset, selleks sa pead olema neist väga palju targem. Selleks, et sul oleks õigus kaasa rääkida.*
- *Ühiskond ootab, et naine oleks kodus. Ja see, kes teadust tahab teha, see on ikkagi 26-30, kui tal lapsi veel ei ole, kõik küsivad, et miks veel ei ole, millal ometigi, sa jääd hiljaks! Tegelikult on see ikkagi hästi palju selle ühiskonna ootus. Ja... ta ei taha, ta võib-olla tahaks kõike muud, aga see kõik ju tegelikult survestab.*
- *Meestele on mõnikord lubatud rohkem, et... mingisuguseid karmimaid sõnu või või noh sellist võib-olla ka brutaalsemat või jõhkramat käitumist. Et naiste puhul seda kindlasti taunitakse rohkem.*
- *Ja kui me vaatame enamus kodutuid või asotsiaale, siis need ei ole ju naised enamasti.*

EBAPROPORTSIONAALNE HARIDUSTASE

Mure Eesti riigi jätkusuutlikkuse pärast

Ja just nimelt, et mida haritumad need naised on, seda rohkem nad tunnevad seda vastutust ja ... Nad ei leia endale väärilist partnerit ja selle tõttu jäävadki ilma perekonnata, ilma lasteta.

...on haritud naine, kellel ühel hetkel aitab sellest, et ta on seda mitteharitud meest nii kaua üleval pidanud ja ta ütleb, et tal on lihtsam oma kahe lapsega hakkama saada kui veel kolmandat üleval pidada.

Hariduse feminiseerumise põhjusi nähakse ajaloolises kontekstis.

Kui palju mõjus siin kaasa sõda – mehed olid tapetud, naised sattusid kooli tööle, seal oli kergem. Haritlased viidi Siberisse.

SUHTUMINE SOOLISSE EBAVÕRDUSESSE

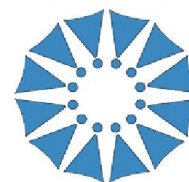
On neid, kes eitavad teemavaldkonda tervikuna, teised taandavad selle kas viisakusele ja käitumisnormidele või intiimsuhete probleemidele (elukaaslase-partneri leidmise probleemaatika). Ühelt poolt muretsetakse traditsiooniliste soorollide hägustumise pärast, teiselt poolt väljendatakse vajadust soostereotüüpide ja –müütide lammutamise järele.

...see ei ole nagu meie teema.

no kui me räägime näiteks soolisest diskrimineerimisest... siis ma võin öelda, et ka näiteks mind on sooliselt täiesti diskrimineeritud...

Mina arvan, et hetkel on nagu põhiprobleem see, mis puudutab seda palgalõhet.

Võib-olla naised ei... ma ei oska nüüd öelda... eks see (ebavõrdne) kohtlemine tuleb ikka sealtmaalt, kus me anname selleks võimaluse. Et kui on kasvatatud tüdrukuid selles vaimus, et ta on ikkagi kodu jaoks, siis ta ei ole ambitsioonikas eriti.

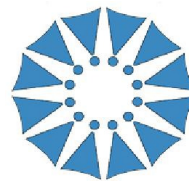

SUHTUMINE SOOLISSE EBAVÕRDUSESSE

- *See soolise võrdõiguslikkuse küsimus on teatud seltskonnas mõnus lõõpimise teema, mis tekitab emotsioone ja kui ei leia midagi muud, siis sellel teemal saab ikka nalja teha. Et ma arvan, et sellist tõsiselt poolt- ja vastuargumente ei ole üldse käsitletud. Või kui on käsitletud, siis see ei ole jõudnud nagu... akadeemilised käsitlused ei ole jõudnud nagu avalikkuseni eriti.*
- *....aga mulle jääb natuke arusaamatuks, et mis see võrdõiguslikkus siis on, kas mehed peaksid hakkama võitlema selle eest, et nad sünnitada ei saa või?*
- *Minu jaoks on võrdõiguslikkus õiglane kohtlemine tööturul. Kui näiteks pensionieelikud välja tõrjuti, kaalumata nende portfoliot. Esikohal pole sooline, vaid vanuseline võrdõiguslikkus. Sugu tuleb juurde. Üle keskea naiste kohtlemine on probleem, eriti kui on toimunud pensioniea tõus.*
- *Meestele võib see olla pseudoprobleem. Mehed toovad välja, et kui naised teeksid sama palju tööd, siis tõuseksid ka nemad ametiredeleil. Et naised on kodus ja ei saa panustada ametitöösse. Naiste poolelt nähakse asja teisiti. Osad ütlevad, et tahavad, et mees peaks peret ülal ja tema hoolitseks kodu eest. Teised on võitleva hoiakuga, et kõik peaks olema võrdne.*
- *Et kui ma ei tea... söetehases või terasepõletusahju juures on vähem naisi kui mehi ja palgad on erinevad, küllap see on siis mõistetav.*

PUUDUV ISA/MEHE MUDEL

- *Ja kui see ema nüüd on jäänud üksinda, siis tal ei olegi muud võimalust, kui ta peab mitme koha peal rabama, et lihtsalt leib lauale saada, lapsele riided selga ja üür ära maksta. Selles mõttes tal ei olegi aega ega võimalust seda last kasvatada. Just nimelt seda väärtuslikku aega lapsega. Tal selleks ei jää aega.*
- *Miks Eestis jätavad nii paljud isad oma lapsed maha? See on kultuuriliselt kujunenud – kuidas on nii lihtne jätta lapsi maha? Kas on see nõukogude taak? Mehed jooksevad oma eluga kinni. Isa mudel peaks olema, et vanemad lähevad küll lahku, aga isa jääb.*
- *Kool paratamatult võtab (kodu rolli). Ja kui me võtamegi seda, et see peresuhe on niivõrd habras ja tavaliselt pered lagunevad ju siis, kui laps esimesse klassi läheb. See seitse aastat on see osa, kus on see kriitiline...Ja siis ongi, et ainuke täiskasvanud inimene, kellega lapsel rääkida on, kellel on aega teda kuulata, on õpetaja. Selles mõttes see kasvatuse raskuspunkt on väga paljude laste puhul just kooli läinud. Nüüd jällegi, selle meesõpetaja puhul- see on jällegi... selle isa rolli võtmine... aga kui ma praegu oma meesõpetajaid silma eest läbi võtan, et siis ikka väga üksikud on need, kes just nimelt seda isarolli võtavad. Enamus on ikka õpetajad.*

POSTMODERNE MAAILM

Moodne ühiskond võimaldab vabadust, ent see on postmodernistlik vabadus, mida on nii palju, et inimesed jooksevad kinni. Et las minust järgmine inimene lahendab minu probleemid.

Kõige rohkem muutusi on ühiskonna moderniseerumises ja postmodernismis. Ühiskonna tavad muutuvad ja hübridiseeruvad, rollide piirid hägustuvad. ...Tänapäeval on kõigil keerulisem elada.

